

dare hade naturligtvis såväl den ryska historiografin som propagandan kring 1700 varit relevanta att belysa här.

Trots att slaget vid Narva är en av den svenska stormaktsstatens mest lysande taktiska segrar, betonas i flera bidrag krigets elände och lidande. Som läsare kan jag inte undgå att slås av frågan hur Karl XII med tanke på detta kunde klara av att rekrytera soldater, ställa nya arméer på benen och hålla igång krigsansträngningen i nästan två decennier till. Detta förblir något av en gåta, trots verkets fokus. *Minnet av Narva* är därmed, bland annat, en skildring av tidigare epokers historiebokbruk, men också en källa till dagens historiemedvetande. Vill man studera nutida svensk historiesyn och dess förhållande till landets militärhistoria bör man också läsa detta verk.

Försvarshögskolan

FREDRIK THISNER

David Lindén, *Johan Skytte: Stormaktstidens lärare* (Stockholm: Bokförlaget Atlantis 2018). 299 s.

David Lindéns bok *Johan Skytte: Stormaktstidens lärare* är en i raden av populärhistoriska biografier som på senare tid riktar sig till en bredare publik.

Johan Skytte (1577–1645) är kanske mest känd i dag som Uppsala universitets stora mecenat och tillika instiftare av den skytteanska professuren i vältalighet och politik – numer vältalighet och statsvetenskap – som i dag innehas av den tjuogoandra professorn i ordningen, och den första kvinnan, Li Bennich-Björkman. Borgarsonen Johan Skräddare, som adlad tog sig namnet Skytte, var framgångsrik diplomat, riksråd och guvernör, på senare tid omskriven som Sveriges första utbildningspolitiker och Stormaktstidens magister. En ofrälse man som gjorde en remarkabel klassresa och i litteraturen betraktad som en av sin tids stora statsmän i paritet med Axel Oxenstierna. Någon komplett biografi har emellertid inte tillägnats honom. Lindéns bidrag blir enligt egen utsago att fylla den luckan.

Lindén är en entusiastisk berättare och det märks att han har gjort noggranna efterforskningar. Men som för många författare inom biografigenren är det en svår balansgång mellan att enbart använda historien som en fond, mot vilken huvudpersonens liv tecknas, i stället för att göra tvärtom, alltså att låta en enskild människas livsbana belysa allmänna eller specifika fenomen i samtiden. Det finns olika sätt att skriva sådana biografier. Ett sätt är att följa ett eller ett par teman. Ett givet tema som framträder i Lindéns skildring är utbildning, vilket går som en röd tråd genom Johan Skyttes liv.

Skyttes far visste att utbildning var en nödvändighet för en borgarson med

ambitioner. Det man inte hade i blod av börd, det fick man kompensera med kunskap, klokhet, och dådkraft. Vid Nyköpings skola, där Skytte inledde sin akademiska bana, började utbildningen för välbeställda borgarsönerna runt sex års ålder. Vid tretton års ålder inledde Skytte två års studier vid Stockholmskollegiet, innan han 1592 påbörjade sin europeiska bildningsresa med studier vid universiteten i Frankfurt, Wittenberg, Leipzig, och Marburg. Väl hemkommen inledde han sin karriär mot den politiska toppen vid det kungliga kansliet och som kronprins Gustav Adolfs informator. En kombination av kompetens och personliga band till Karl IX och Gustav II Adolf stakade ut Johan Skyttes karriär inom statsförvaltningen. Lindén lyfter fram hur Skytte oavsett position inom statsapparaten alltid återkom till utbildning, och att han genom utnämmandet till kansler för Uppsala universitet 1622 fick möjlighet att reformera utbildningen med syftet att tillgodose behovet av framtida statstjänstemän.

Hans engagemang i utbildningsfrågan var sannolikt driven av både personligt intresse och en slags bildningsfilantropi. Huvudsyftet torde emellertid ha varit att stärka staten. Monarker och adelsmän skulle fostras och bildas till furstar, men också lägre sociala skikt skulle utbildas i skrivning och räkning för att fylla positionerna i den svällande förvaltningen. Idén var inte Skyttes egen. Skolundervisning efterfrågades redan av Gustav Vasa, och enligt 1571 års kyrkoordning skulle prästerna uppmana folket att sätta barnen i sockenskola. Antalen skolor och studerande torde trots Skyttes ansträngningar ha varit tämligen låga. I Livland, där han som guvernör var medgrundare till universitetet i Dorpat och ett antal skolor och gymnasier i bl.a. Reval, uppger Lindén att det årligen utexaminerades hundratalet potentiella statstjänare.

Lindén lyfter ett viktigt och intressant tema, som är centralt för att förstå såväl framväxten av expansionen av statsapparaten som utbildningsväsendets historia. Tyvärr försvinner den röda tråden genom Skyttes liv ofta ur sikte, möjligen då biografien inte är tematiskt, utan kronologisk ordnad. Det senare påverkar också dispositionen med många underrubriker och korta avsnitt vilket påverkar flytet i berättelsen. Jag hade också gärna sett en djupare analys av den sociala omvandling som Johan Skyttes liv vittnar om.

Lindéns berättelse om Johan Skytte riktar sig till läsaren som vill få en inblick i statsmannalivet för stormaktstidens stora män i allmänhet, och i Johan Skyttes liv i synnerhet. Det är en entusiastisk och påläst berättelse om ett spännande livsöde. Den som söker en djupare analys av hur staten, utbildningsväsendet, och ståndssamhällets gradvisa uppluckring hänger samman får emellertid komplettera med annan litteratur.